

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2013

Alexandra Švarcová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Transnacionalismus Řeků žijících v Praze

Alexandra Švarcová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Transnacionalismus Řeků žijících v Praze

Alexandra Švarcová

Vedoucí práce:

Mgr. Michal Tošner, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Tímto děkuji vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Michalovi Tošnerovi, Ph.D. za užitečné rady a připomínky.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	ETNICKÁ IDENTITA	4
	2.1 Nacionalismus a národ.....	4
	2.2 Etnicita a identita	7
	2.3 Řecká etnicita a identita	10
3	TRANSNACIONALISMUS	12
	3.1 Diaspora.....	12
	3.2 Transnacionalismus	13
	3.3 Transnacionální migrace.....	15
	3.4 Transnacionální sociální pole a sítě	17
	3.5 Transnacionalismus a nacionalismus	19
4	MEZIETNICKÝ KONTAKT	21
	4.1 Mezietnický kontakt	21
	4.2 Kultura a kulturní adaptace.....	22
5	ŘECKÁ DIASPORA	24
	5.1 Situace v Řecku	24
	5.2 Vlny emigrace.....	25
	5.3 Řekové v ČR.....	26

6 PRAKTICKÁ ČÁST	31
6.1 Řecké instituce v ČR	31
6.2 Metodika	32
6.2.1 Cíl	32
6.2.2 Cílová skupina	33
6.2.3 Způsob výzkumu	33
6.3 Výsledky a jejich analýza	34
6.3.1 Transnacionalismus, vztahy s Řeckem	34
6.3.2 Utužování etnické identity pomocí kultury	36
6.3.3 Vztahy s místní českou společností	38
6.3.4 Etnická identita a s ní související pocity. Otázka domova..	40
7 ZÁVĚR.....	43
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	44
9 RESUMÉ.....	49

1 ÚVOD

Tématem mé práce je transnacionalismus řecké minority v Praze, tedy udržování a vytváření rodinných a jiných forem sociálních vztahů Řeků v Praze napříč hranicemi národních států. Transnacionalismus mě bude zajímat ve spojitosti s uvědomováním a posilováním řecké etnické identity. Míra pocitu přináležení k zemi původu, závisí na tom, zda Řekové praktikují nejen lokální, ale i přeshraniční vazby v rámci transnacionálních sociálních sítí a zda tím vytvářejí sociální pole, která by v rámci proudění převážně sociálního a kulturního kapitálu tuto etnickou identitu posilovala. S pojmem transnacionalismu a etnické identity úzce souvisí další koncepty, které je pro uchopení tohoto tématu nutno přiblížit a tudíž jsou součástí mé práce v teoretické části. Jsou jimi nacionalismus, etnicita a mezietnický kontakt.

V kapitole Etnická identita se zaobírám pojmem nacionalismus, jako zvláštním případem etnické identity. Zde vycházím především z názorů Ernesta Gellnera, který vidí vznik nacionalismu v modernitě a jehož velmi zkrácená definice pojmu nacionalismus je, jedna kultura rovná se jeden stát. Dalším pro mě, důležitým autorem, je Benedikt Anderson, který vyzdvihuje jako hlavní impuls nacionalismu představu. V pojetí nacionalismu představu přináležení k nějakému národu. Pojem představa přináležení je stěžejní, jelikož provází všechny pojmy, které ve své práci zmiňuji. Je to tedy představa přináležení k národu, etnické skupině či nějaké jiné skupině v rovině mikrosvěta. Etnicitou se zaobírám z toho důvodu, že se vytváří ve vztahu jedné skupiny k druhé. Sama o sobě neexistuje. Konkrétně nacionalismus a etnicitu zmiňuji ve spojitosti s Řeky, vzhledem k jejich známému silnému vztahu ke své zemi, svým „kořenům“ a kultuře. Zda se tento silný vztah projevuje i po letech v emigraci a zda se předává na další generace, tedy potomky účastníků řecké diaspory, je otázkou, která mě bude zajímat.

Sekci Transnacionalismus jsem pojala z hlediska vztahů k jednotlivým pojmům, jako je identita, kultura, začlenění, rodina,

každodennost, nikoli z hlediska přímých definic transnacionalismu a migrace od jednotlivých autorů. Proto se převážně opírám o knihu Csaba Szaló Transnacionální migrace a o teorie transnacionální migrace antropoložek Lindy Basch, Niny Glick-Schiller a Cristiny Szanton-Blanc, které jsou brány za autorky termínu transnacionalismus a jejichž teorie prakticky provází celou knihu Csaba Szaló. Tyto antropoložky jsou autorkami sborníku Nations Unbound, kde na základě svého dlouholetého výzkumu interpretovaly nové přístupy v pojetí migrace. Téma transnacionalismu je v dnešní globalizované, avšak diferencované, společnosti stále více aktuální. Technologický rozvoj moderní doby pomáhá překonávat geografické vzdálenosti a zabezpečuje růst a utužování transnacionálních vazeb migrantů se zemí původu. To, jak jsou tyto vazby rozvinuty, záleží na mnoha okolnostech, přičemž jednou z těchto okolností jsou právě představy přináležení.

V kapitole Mezietský kontakt definuji pojem kultura a jeho proměny v mezietském kontaktu. Dá se předpokládat, že mezietským kontaktem se kultura menšin bude přibližovat kultuře většinové společnosti. Zde se však tento pojem rozděluje na dva různé okruhy, na kulturu žitou, tzn. každodenní chování, které je přizpůsobované a kulturu branou jako tvůrčí činnost, která se naopak vůči většinové kultuře vymezuje a skupinu jako takovou definuje.

V následující kapitole přibližuji okolnosti řecké emigrace, v tomto případě tedy diaspory s následnou deskripcí situace v České republice. Zde jsou mými hlavními zdroji Antula Botu a Konstantin Tsivos. Antula Botu byla účastnicí řecké diaspory a napsala knihu Řečtí uprchlíci, kde celou tuto anabázi popisuje. Konstantin Tsivos, vyučuje na FF UK, zabývá se tématem Řeků v České republice a na toto téma napsal několik knih.

Součástí mé práce je také praktická část, kde mě bude zajímat, jak silný vztah mají účastníci řecké diaspory a jejich potomci ke své zemi původu, zda si uchovávají svou etnickou identitu, zda se pokládají za

Řeky či se cítí býti Čechy. Bude mě zajímat, zda udržují kontakty s mateřskou zemí a jak silné a časté tyto vztahy jsou. Zda udržují řeckou kulturu, tedy zda se účastní různých kulturních akcí, tančí řecké tance, zpívají, vaří řecké jídlo, dodržují svátky a tradice, zda se setkávají s řeckými přáteli a jestli mají i přátele české. Co považují za svůj domov, Českou republiku či Řecko.

2 ETNICKÁ IDENTITA

„Jestliže je možno mýty, jako například mýtus o Oidipovi, chápat jako v dramatické formě podávané a obecně přijímané příběhy vyprávějící o minulých událostech, avšak sloužící přítomným účelům či budoucím cílům, pak národ představuje jádro jednoho z nejrozšířenějších, všudypřítomných mýtů moderní doby – mýtu nacionalismu.“ (Smith 2003: 271).

2.1 Nacionalismus a národ

V dnešní době existuje rozsáhlá odborná literatura zabývající se povahou a dějinami národů a nacionalismu, jejíž velká většina vznikla poté, co bylo v osmdesátých letech dvacátého století publikováno několik vlivných textů na toto téma. Zejména od Ernesta Gellnera, Benedicta Andersona, A.D. Smitha, Erica Hobsbawma (Hobsbawm 2009: 70). Jak je nechvalně známo, slova jako „národ“, „národnost“, „nacionalismus“ bylo vždycky obtížné definovat, natož analyzovat (Anderson 2008: 19).

Zatímco termín národ má předmoderní kořeny a je při nejmenším stejně starý jako sama sociální realita, kterou označuje, jedná se v případě nacionalismu o novotvar (Hroch 2003: 13). Na rozdíl od termínu národ, který se vztahuje k sociální realitě, označuje nacionalismus politický, resp. myšlenkový postoj, názor a je obvykle vztahován k určitému systému hodnot (Hroch 2003: 13).

V teoriích nacionalismu existují dva hlavní rozpory. Jeden se odehrává mezi zastánci primordialismu a modernismu, druhý protiklad se odehrává mezi konstruktivismem a esencialismem. Primordialisté přisuzují nacionalismu starobylý původ, modernisté jeho počátky hledají v moderním světě. Mezi modernisty se řadí například Gellner, Anderson,

Hroch, Hobsbawm, Cohen mezi hlavní zastávce primordialismu je možné zařadit například Smith a Geertze.

Druhá ze zmíněných debat, označovaná obvykle jako protiklad mezi konstruktivismem a esencialismem, se zaměřuje na otázku, jsou-li etnické či národnostní komunity ustavovány víceméně vědomě, nebo zda v zásadě organicky vyrůstají z preexistenčních komunit kulturních. (Eriksen 2007: 102).

Patrně nejviditelnějšími antagonisty byli ve studiích zabývajících se nacionalismem Ernest Gellner a Anthony D. Smith. Smith rozvinul středovou pozici, kdy pro vznik nacionalismu předpokládal na jedné straně nutnou preexistenci ethnií (ethnies) zatímco na druhé uznával, že povaha nacionalismu je neodmyslitelně moderní. Gellner pak na druhé straně bojoval za stanovisko, podle kterého jsou národy bezesbýtku módními výtvoxy, plody industrialismu a státu, jež si více či méně podvodným způsobem vytvořily (invent) vlastní minulosti, aby získaly zdání starobylosti a hlubokých kořenů (Eriksen 2007: 102).

Ernest Gellner vidí moment vzniku nacionalismu v přechodu od agrární společnosti k industriální. Zastává názor, že nacionalismus je politický princip, který z kulturní podobnosti činí fundamentální sociální pouto (Gellner 2003: 17). Nacionalismus nejenom vymezuje hranice jednotek, ale zároveň předpokládá, že daná jednotka má institucionální vedení („stát“) a její hlavní starostí je, aby místa v tomto institucionálním mocenském centru obsazovali členové „národní“ kultury, tj. kultury, která jednotku definuje (Gellner 2003: 19). Antropologie obvykle definuje nacionalismus jako ideologii, která tvrdí, že kulturní hranice by měly odpovídat politickým hranicím, tedy že stát by měl obsahovat pouze lidi „stejněho druhu“ (Gellner, 1983). Každý nacionalismus prosazuje tím či oním způsobem shodu mezi státem a kulturou jeho občanů (Eriksen 2008: 333).

Nacionalistický princip vyžaduje, aby se politické a „etnické“ jednotky navzájem kryly. Jinými slovy řečeno přijmeme-li tvrzení, že etnicita je v zásadě definována jako společná kultura, pak nacionalistický princip vyžaduje, aby každý nebo téměř každý, kdo se nachází uvnitř určité politické jednotky, patřil k téže kultuře, a aby se všichni členové téže kultury nacházeli uvnitř téže politické jednotky. Jednoduše řečeno: jedna kultura, jeden stát (Gellner 2003: 62).

Dále dle Gellnera nacionalismus není ani univerzální a nutný, ani nahodilý a akcidentální. Nacionalismus je nutným důsledkem či korelátem (společná věc) určitých společenských poměrů, a ty jsou náhodou našimi vlastními poměry, pro něž platí, že jsou velmi rozšířené, mají hlubinný charakter a snadno pronikají do všech oblastí společenského života (Gellner 2003: 25).

Benedict Anderson považuje za základní moment vzniku nacionalismu přechod od feudálního společenství k modernímu. Ve své knize *Pomyslná společenství* uvádí, že by bylo všechno snazší, kdybychom se k nacionalismu chovali jako k něčemu, co patří ke slovům „příbuzenství“ a „náboženství“, a nikoli do stejné kategorie jako „liberalismus“ či „fašismus“ (Anderson 2008: 20).

V antropologickém duchu definuje Anderson národ, jako politické společenství vytvořené v představách, jako společenství ze své podstaty ohraničené a zároveň suverénní (Anderson 2008: 21). Jde pouze o představu proto, že příslušníci ani toho nejmenšího národa nikdy nepoznají většinu ostatních jeho příslušníků, nikdy se s nimi nesetkají a ani o nich neuslyší. Přesto v představách všech přežívá obraz jejich sounáležitosti (Anderson 2008: 22). Ve svém pojednání o nacionalismu zdůrazňuje rozvoj masových médií, zejména tištěných knih. Tvrdí, že při existenci tisku si může obrovský počet lidí osvojit stejné vědění i bez přímého kontaktu s autorem. Díky tomu je možné standardizovat jazyk a světový názor ve velkém měřítku. Za této situace je nesmírně důležitá úloha státního vzdělávacího systému (Eriksen 2008: 333).

Miroslav Hroch považuje za základní moment vzniku nacionalismu vynález statutu občanství. Idea národa a rovnosti lidských individuí v rámci národních celků se odvíjí od francouzské revoluce, nápad že existují národy, vznikl až v průběhu 19. století v kruzích národní elity, v českých zemích to byli národní obrozenci. Hobsbawm považuje nacionalismus za historický jev, produkt poměrně nedávné minulosti, sám podléhající změně a s mizivou pravděpodobností, že bude trvat neomezeně (Hobsbawm in Hroch 2003: 124). Známým se stal jeho citát: „Nacionalismus předchází národům.“ Schöpling zmiňuje tezi, že se národ opírá o soustavu představ o národě, vytváří si národní mýty, které bere za své a které jsou prezentovány jako pravá národní historie. Mýty rozděljuje na mýtus o teritoriu, mýtus o zlatém věku, mýtus o společném původu, mýtus o nespravedlivém osudu, mýtus o znovuzrození a obnově.

Úspěšný nacionalismus s sebou ve většině případů nese vnitřní spojení mezi státním aparátem a etnickou ideologií, která zdůrazňuje společný původ (Eriksen 2008: 335). Národní stát je založen především na nacionalistické ideologii, tedy na doktríně, že státní hranice by měly odpovídat kulturním hranicím (Eriksen 2008: 336). „Otázky menšin“ se tedy zrodily až v moderním státě, kde panují větší tlaky na standardizaci a unifikaci než v jiných rozsáhlých politických entitách (Eriksen 2008: 336).

2.2 Etnicita a identita

Paralela mezi studiem nacionalismu a etnicity je zřejmá: Takřka všechny typy nacionalismu, někteří by řekli, že naprosto všechny, ale to je otázkou definice, jsou zvláštním případem etnické ideologie. Většina nacionalistických ideologií obhájí dávný původ svého národa (Eriksen 2008: 322).

Dle Zdeňka Uherka je etnicita sociální konstrukce (představa), že se lidstvo dělí na skupiny, které se od sebe liší způsobem života a kulturou. Jednotlivci a skupiny si pro efektivní členění lidí na etnika (etnické skupiny) vytvářejí systémy kategorizačních kritérií, které považují za závazné. Vzhledem k tomu, že se jedná o sociální konstrukci, jsou tato kritéria relativně libovolná (Uherk 2011).

Jako hlavní znak etnicity bývá obvykle označován jazyk, považovaný i za „kulturní kapitál“ etnika (Esser 1996 in Šatava 2001: 36). Dalšími znaky mohou být mentalita, normativní hodnocení společnosti v její hierarchii, charakter mezilidských vztahů a genderových rolí v nich, model rodiny a rodinných vztahů (Moravcová 2008: 19).

Primordialisté chápou etnickou skupinu jako archaickou realitu existující „před“ či „pod“ modernitou a znova se vynořující pouze v jejích trhlinách, instrumentalisté (modernisté) ji chápou jako jeden z možných zdrojů mobilizace v zápase o (re)distribuci moderních sociálních dober (Barša, Strmiska 1999: 69). Anthony Smith etnicitu, jako přirozenost, danost lidské existence, tedy etnicitu v primordialistickém pojetí, bere jako krajnost. Druhou krajností je dle něj pojetí etnicity situačně, tedy proměnlivě v závislosti na situaci člověka. Mezi těmito krajnostmi se dle Smitha nachází přístupy zdůrazňující historické a symbolicko-kulturní atributy etnické identity, které Smith preferuje. Dle jeho názoru je etnická skupina typem kulturní kolektivity, ve které se klade důraz na roli historické paměti a mýtů o původu, a kterou lze rozpoznat na základě jednoho či více kulturních rozdílů, například náboženství, obyčejů, jazyka nebo institucí. Takové kolektivity jsou „historické“ dvojným způsobem – pro jejich trvání je nejen nezbytná historická paměť, každá taková etnická skupina je také produktem specifických historických sil, a je tedy vystavena historické změně a možnosti rozpadu (Smith 2003: 271,272). Hlavní atributy etnického společenství (ethnie) jsou dle Smitha vlastní kolektivní jméno, mýtus o společném původu, sdílená historická paměť, jeden či více odlišujících prvků společné kultury, spojení s určitou vlastí, pocit solidarity s významnými částmi populace (Smith 2003: 272). Velmi

významné je to, že klíčový zde není nějaký faktický původ, nýbrž mýty o společném původu. Pro pocit etnické identifikace je důležitý především fiktivní původ a domnělí předkové (Smith 2003: 273). Pro vymezení toho „kdo jsme“ je představa „odkud jsme přišli“ ústřední (Smith 2003: 273).

Etnické společenství je charakterizováno subjektivním vědomím etnické sounáležitosti a touhou po jejím uznání. Právě tyto dva rysy jsou většinou konotovány výrazem etnická identita (Barša, Strmiska 1999: 78). Etnická identita je produktem procesů modernizace. Především byla odmítnuta představa etnické skupiny jako do sebe uzavřené entity, která by se dostala do kontaktu s ostatními teprve po svém ustavení. Antropolog Fredrik Barth (1996) upozornil na to, že pro pochopení identity skupiny jsou více než její domnělá podstata (esence) důležité vztahy (relace) k ostatním – jedině ty dávají relevanci a smysl jejím vlastnostem. Hranice s jinými je tedy pro definici skupiny významnější než to, co ohraničuje – forma, daná vztahem k vnějšku, je důležitější než niterný obsah. Znaky, jimiž si příslušníci dané skupiny uvědomují sebe jako nositele jedné společné skupinové identity, jsou definovány v opozici vůči znakům, jimiž se od nich v jejich očích odlišují jiné skupiny. Jedině protiklad vůči „oni“ určuje, kým jsme „my“ (Barša, Strmiska 1999: 67).

Ve svém modelu etnicity Barth zdůrazňuje společenský proces. Zastává názor, že interetnické vztahy jsou dynamické a řešitelné jednáním. Etnicitu je tedy nutné považovat za aspekt vztahu, nikoli za vlastnost jedince nebo skupiny. Existence etnické skupiny tedy musí být potvrzena společensky a ideologicky tím, že sami její příslušníci i lidé zvenčí uznají a přijmou její kulturní odlišnost. Kulturní odlišnost kromě toho musí souviset se společenskými praktikami, jako jsou náboženství, manželství (pravidlo endogamie), jazyk nebo práce. Má-li etnická identita přežít, musí být zakotvena přinejmenším v některých společenských situacích, jimiž aktér prochází (Eriksen 2008: 318). Etnicity či etnické skupiny prosazují v politické aréně požadavky na zajištění občanských práv, rovného statusu a příležitostí, zvýšení blahobytu a ochranu kultury svých příslušníků (Barša, Strmiska 1999: 79).

V souvislostech kulturní různosti etnických societ byla registrována a sledována i otázka dvojí etnické sebeidentifikace příslušníků etnických menšin. V souvislosti se silným světovým migračním pohybem obyvatelstva, který nastartovala 90. léta 20. století, byla pak otevřena otázka fungování kulturních (a sociálních) „transnacionálních“ vazeb a sítí, kterými imigranti spojují svůj nový domov se zemí původu, případně i s dalšími zeměmi. Těmito vazbami překonávají kulturní i politické hranice. Transnacionální vazby opět iniciují vznik dvojí a vícevrstevné paralelně platné a vzájemně propojené identity, identity opřené o různé kulturní vrstvy: kulturu země výchozí a kultury zemí přijímacích. Podmiňují vznik vrstvy transnacionálních migrantů s nadnárodní identitou „světoobčanů“ (Bittnerová 2008: 7).

2.3 Řecká etnicita a identita

Moderní Řekové se učí, že jsou dědici a potomky nejenom řecké Byzance, ale také starověkých Řeků a jejich klasické helénské civilizace. „Původ je v obou případech (a od začátku 19. století tu ve skutečnosti působí dva soupeřící mýty o původu) chápán v podstatě demograficky, přesněji řečeno tak, že kulturní příbuznost s Byzancí a starověkým Řeckem (zejména Aténami) se zakládá na demografické kontinuitě (Smith 2003: 280). Demografické doklady pro mýtus o klasickém helénském původu jsou bohužel v tom nejlepším případě slabé a v tom horším zcela chybějí, jelikož centrální Řecko v 6. - 8. století n. l. zaplavili přistěhovalci a původní řecky mluvící a helénské obyvatelstvo se přesunulo na východ do Malé Asie. Moderní Řeky tudíž nelze považovat za potomky Řeků starověkých.

Předchozí diskuze je pro vědomí dnešní i dřívější řecké identity v jistém smyslu zároveň relevantní i irelevantní. Relevantní je, pokud Řekové dnes i dříve cítí a cítili, že jejich „řeckost“ je výsledkem jejich původu odvozovaného od starověkých Řeků (nebo Řeků byzantských), a pokud je má tento původ k tomu, aby se cítili být příslušníky jedné velké

„nadrodiny“ Řeků, v níž je pro živé vědomí identity nezbytně sdílený pocit kontinuity a příslušnosti. Irelevantní je v tom, že ethnie se utvářejí nikoli na základě fyzického původu, nýbrž na základě pocitu kontinuity, sdílené paměti a kolektivního osudu, tj. na základě kulturní příbuznosti ztělesněné ve zvláštních mýtech, vzpomínkách, symbolech a hodnotách, které si daná kulturní jednotka populace uchovává. V tomto smyslu bylo mnohé z existujícího dědictví starověkého Řecka uchováno a oživeno. (Smith 2003: 280, 281). Velký důraz se kladl na řecký jazyk, řeckou filosofii a literaturu na klasické modely myšlení a učenosti. K takovému „řeckému obrození“ došlo opět v 10. a 14. století i později, což znamenalo pro pocit kulturní příbuznosti se starověkým Řeckem a s jeho klasickým odkazem mohutný impuls. (Smith 2003: 281).

Řek Costa Carras ve své práci 3000 let řecké identity – mýtus nebo realita? píše, že tím ani na okamžik nepopíráme ohromné kulturní změny, jimiž Řekové za 2000 let navzdory přežívajícímu vědomí společné etnicity prošli, ani kulturní vliv, jímž na ně působily okolní populace a civilizace. Z hlediska písemnictví a jazyka, jistých hodnot, určitého prostředí a nostalgie po něm, neustálých sociálních interakcí a pocitu náboženské a kulturní odlišnosti, a dokonce vyloučenosti lze však říci, že pod řadou sociálních a politických změn v posledních 2000 letech přetrvalo vědomí řecké identity a společné etnicity (Smith 2003: 281).

3 TRANSNACIONALISMUS

„Samotné původní řecké slovo diaspora je odvozené od slova „rozsévat“, což mělo metaforicky ilustrovat množství řeckých osad „rozesetých“ po různých oblastech Středozemního moře.“ (Newland, Patrick 2004 in Klípa 2011: 209).

3.1 Diaspora

Nejcitovanější klasická definice diaspory pochází od Williama Safrana z 90. let 20. století, profesora politických věd. Dle něj tvoří diasporu skupina, jejíž členové či předkové byli rozsídleni z původního konkrétního „centra“ do dvou či více „periferních“ nebo zahraničních regionů; udržují kolektivní paměť, vize či mýty o své původní vlasti – jejím zeměpisném umístění, historii a úspěších; věří, že nejsou – a snad ani nemohou – být plně přijati hostitelskou společností, protože se od ní cítí částečně odcizení a izolováni; považují svou původní vlast za svůj skutečný ideální domov a za místo, kam se (či by se měli) oni nebo jejich potomci nakonec vrátit, až pro to budou vhodné podmínky; věří, že by mělo být jejich kolektivním posláním pečovat nebo obnovit jejich původní vlast, její bezpečnost a prosperitu; stále jsou nějakým způsobem přímo či nepřímo ve spojení s původní vlastí a jejich etnická identita a solidarita je zásadním způsobem definována tímto vztahem (Safran 1991: 83-84 in Klípa 2011: 209, 210).

Ondřej Klípa uvádí, že dle amerického sociologa Rogera Brubakera (2005) není dnes již žádné z těchto kritérií dostatečně obhajitelné a autoritativní, aby ho přijali všichni badatelé. Diaspora tak dnes již v odborných pracích označuje i skupiny, které žijí mimo původní vlast jen v jedné zemi, orientují se multilaterálně bez jakéhokoliv zájmu o původní vlast a místo jasného vymezení od okolní populace vytvářejí synkretické

a vícevrstvé identity. O diasporách se tedy dnes mluví i v případě různých transetnických, náboženských, rasových, genderových či sexuálních skupin. Klípa dále zmiňuje polskou socioložku Agnieszku Weinar (2010), která uvádí, že v současné odborné literatuře je pojem diaspory natolik reformulován, že zahrnuje téměř jakoukoliv populaci v pohybu, aniž by nadále odkazoval na specifický kontext její existence. Díky rozmělnění původních definic diaspory se tak současné pojetí velmi blíží diskurzu transnacionalismu. Tedy procesu, kterým imigranti utužují a udržují propletené sociální vztahy, jež propojují společnosti jejich původu se společnostmi jejich současného pobytu. Americká antropoložka Linda Basch (1994) nazývá tyto procesy transnacionálními, aby se zdůraznilo, že mnozí současní imigranti budují sociální pole překračující geografické, kulturní a politické hranice. Vzhledem k výše uvedené základní definici transnacionalismu, která pracuje v podstatě jen s jedním a obecně přijímaným kritériem, předpokládá Agnieszka Weinar, že transnacionální komunita může být považována za lépe ohraničený sociální fenomén než diaspora (Klípa 2011: 211).

3.2 Transnacionalismus

Transnacionalismus v překladu znamená „nacionalismus na dálku“. Transmigrant je osoba, která emigrovala do jiné země, avšak nepřerušila kontakty se svojí zemí původu. David Henig uvádí, že dle antropologů Arjuna Appaduraie (1996), Akhila Gupty a Jamesona Fergusona (1997), klíčovou roli v životě transmigrantů představuje rovina imaginace: schopnost představovat si své přináležení k partikulárním deterritorializovaným sociálním mikrosvětům (Henig 2009: 176). Czaba Szaló transmigranty definuje jako přistěhovalce participující v procesu transnacionální migrace, kteří nerezignují na udržování sociálních vztahů propojujících je s místem původu a nevzdávají se svých původních identit (Szaló 2007: 7,8). Základem studia transnacionalismu je tedy migrace osob, kteří na základě představy přináležení udržují kontakty se zemí

původu, tím vytváří sociální sítě a na základě těchto sociálních sítí, jako nezamýšlený důsledek, vznikají sociální pole. Prostřednictvím sociálních sítí v sociálních polích proudí komodity, lidé, symboly, myšlenky, peníze. Vzhledem k rozvinuté technologii moderního světa, jsou jakékoli geografické vzdálenosti zanedbatelné. Mikro-teorií ve formě každodennosti a praktik sociálních aktérů participujících na transnacionalismu se zabývá transnacionální antropologie.

Velkým přínosem teorie transnacionalismu se ukázala být dynamizace fenoménu migrace. Migranti již nejsou pasivními subjekty, ale aktivními hráči volícími mezi různými strategiemi a pohybující se mezi minimálně dvěma sociálními prostory, které utvářejí jejich vzorce jednání a myšlení. Přestěhování do cizí země tak neznamená vzdání se sociálních a kulturních kontaktů se zemí původu. Ty jsou udržovány prostřednictvím nejrůznějších transnacionálních sociálních sítí a praktik (Kostlán 2008).

Pro Nations Unbound (1994) má transnacionalismus specifický a striktně ohraničený význam: odkazuje k procesům, prostřednictvím kterých transmigranti vytvářejí a udržují sociální vztahy, jež propojují jejich původní a nová místa pobytu. Jako transmigranti jsou tím pádem označováni přistěhovalci, kteří vytvářejí a udržují rodinné, hospodářské, náboženské, politické a jiné formy sociálních vztahů napříč hranicemi národních států. Životní svět transmigrantů, svět, ve kterém jednají, přijímají rozhodnutí a v němž jsou formovány jejich identity, se takto zakládá na sítích sociálních vztahů, které propojují místa nacházející se ve dvou nebo více národních státech a vytvářejí tak transnacionální sociální pole (Szaló 2007: 117, 118). Znamená to, že se transnacionalismus, díky snaze transmigranta o začlenění do svého nového místa působení a souběžné snahy o udržení kontaktů se svým původním domovem, vymezuje od krajních teorií asimilace i multikulturalismu. Zastává pozici přesně uprostřed těchto teorií. A právě tato souběžnost dvou domovů jako životního světa přistěhovalců, je

základem pro rozšíření výzkumu migrace o koncept transnacionálních sociálních polí.

3.3 Transnacionální migrace

Teorie transnacionální migrace vznikla v devadesátých letech minulého století ve Spojených státech a Velké Británii, při příležitosti zkoumání nové formy mezinárodní migrace, která spočívala ve vzniku transnacionálních sociálních polí propojujících původní a nová místa pobytu přistěhovalců.

Východiskem teorie transnacionální migrace rozvinuté v knize *Nations Unbound* (1994) byla kritika dřívějších teorií migrace, jež podle autorek nejsou schopny pojmut soudobou, novou podobu migrace, pro kterou je příznačné, že sociální sítě, praktiky a životní dráhy přistěhovalců v sobě souběžně zahrnují jak jejich nové, tak i původní domovy. Právě díky tomu, že sociální sítě, praktiky a životní dráhy přistěhovalců přesahují národní hranice, vytvářejí mezi přijímajícími a původními místy pobytu transmigrantů sdílené transnacionální sociální pole. Tato, národní hranice překlenující, sociální pole však nejsou viditelná pro ty teoretické strategie, které vycházejí z předpokladu „přirozené jednoty“ místa, kultury a identity (Szaló 2007: 115).

Transnacionální migrace je jenom v diskursu antropologie pojmána dle Arjuna Appaduraie jako součást globálního proudění vytvářejícího etnická pole, tzv. *ethnoscapes*, dle Lindy Basch (1994) jako transnacionální pole založené na sociálních sítích, které překračují státní hranice, dle antropologů Carolyn Rouse a Michaela Kearnyho jako hraniční prostor vícevrstevnatých identit, nebo dle Ulfa Hannerze jako forma kreolizované kultury (Szaló 2007: 18).

Dle sociologa Stevena Vertovce (2001) je pro transnacionální migraci je charakteristické, že jak individuální sebe-pojetí přistěhovalců,

tak jejich nejrůznější příslušnosti jsou formovány v sociálních světech rozprostírajících se na více místech (Szaló 2007: 105). Teorie transnacionální migrace se zaměřují především na podoby migrace vedoucí k vytvoření transnacionálních sociálních polí, které přistěhovalcům souběžně se zprostředkováním směny nejrůznějších objektů a zajištěním komunikace s příbuznými a přáteli žijícími v jejich původním a novém domově, umožňují také transnacionální politickou a kulturní participaci (Szaló 2007: 105).

Dle sociologa Davida Kostlána transnacionální teorie migrace tak zpochybňují, že přistěhovalec je „člověkem bez historie“, který, aby se dobře adaptoval, musí projít procesem individuální integrace do většinové společnosti. Většinovou společností je přitom myšleno národní společenství. Ve skutečnosti, množství současných migračních pohybů je výsledkem ustanovení transnacionálních sítí přistěhovaleckými komunitami, vytvářející a reprodukcující vazby se zemí původu a jsou zdrojem různých typů kapitálu, ulehčující samotnou migraci a adaptaci na nové prostředí (Kostlán 2008).

David Henig ve svém příspěvku Pohledy z druhého břehu, v krátkosti shrnuje posun v pojetí transnacionalismu u několika autorů. Zmiňuje, že hlavní pozornost začala být zaměřována na studium transnacionálních migrantů, na jejich život mezi, na jejich pohyb mezi cizinou a domovem, na rétoriku, imaginaci a jednání, jež jsou využívány k naplňování a osmyslování života tady a teď. Zmiňuje zde zhuštěnou definici transmigranta Pniny Werbner (2004), která transmigranta vidí jako „*a migrant who moves back and forth between the West and the Rest*“. V této definici je vyjádřen posun v celkovém přístupu k tomu, jak konceptualizovat migraci na počátku jedenadvacátého století. Jedná se o posun od funkcionální k dynamické perspektivě Arjuna Appaduraie, a v termínech politické ekonomie od světového systému Immanuela Wallersteina ke světu sítí Manuela Castellse. Dále se David Henig zmiňuje o Ulfu Hannerzi (1998), který poznamenal o transnacionálně-antropologickém výzkumu, že by měl studovat sociální sítě transmigrantů

a věnovat pozornost všem bodům v dané transnacionální síti. Neměl by být zacílen pouze na transmigranty, ale na celou sociální síť, jíž jsou tito součástí. Transverzální propojení (přes hranice teritorií, náboženství, symbolů, kultur i politik) vytváří koherentní a pro transmigranty významné sociální pole. Jak ukázala Werbner (1990) a řada dalších autorů, transnacionální sociální prostor je tmelen prostřednictvím sociálních institucí, jakými jsou dary, remittance či transnacionální uzavírané sňatky (Henig 2009: 176).

3.4 Transnacionální sociální pole a síť

Sociální sítě založené na vazbách spřízněnosti se začaly zkoumat v šedesátých letech v Mexiku. Tehdy šlo o masové migrace z venkova do měst. Výzkum městských kultur a modernizujících se společností v sedmdesátých letech dal vzniknout novému konceptu sociálních sítí. Orientoval se na zkoumání sociální organizace a příbuzenských sítí.

Socioložka Caroline Brettell (2000) uvádí, že interpretační strategie zkoumání transnacionální migrace však v případě sociálních sítí vedly také k rekonceptualizaci klasického objektu zkoumání: nejsou to jednotlivci, kteří jsou sociálními vazbami zapojováni do migrační sítě, nýbrž domácnosti, rodiny, příbuzenské skupiny a skupiny založené na přátelství. Tím pádem nejsou přistěhovalci pojímáni jako racionálně kalkulující a neukotvení jednotlivci, nýbrž jako aktéři zakotvení v sociálních sítích, které zprostředkovávají vztah mezi jednotlivcem a makro-strukturálními tlaky. V tomto smyslu jsou jednotlivci schopni mobilizovat zdroje, které jim umožní migraci a následně udržení se v novém domově, především pomocí svých sociálních sítí (Szaló 2007: 113,114).

Sociálním tmelem dosud pojednávaných transnacionálních sociálních sítí je kromě sdílených zájmů vycházejících z procesů směny a komunikace, obvykle smysl pro společnou příslušnost k původnímu

domovu, což se projevuje v kompetenci a vůli participovat na kulturních praktikách spojených s jazykem původního domova (Szaló 2007: 105). Sociální a kulturní pole, kde se formuje identita, nejsou však pouze vazby, tedy sítě udržované s původním domovem, tj. transnacionální, co utváří identitu transmigranta. Jsou to též vztahy a sítě, které si buduje v místě nového domova. Utváří je též to, jak je vnímají místní obyvatelé, co o nich říkají, jak je obecně přijímají a na základě každodenních interakcí. Různá míra sounáležitosti přichází po překonání izolace transmigranta, poznání místních praktik a vybudování nových vazeb v rámci místních sociálních sítí.

Socioložka Radka Klvaňová vidí další důležitou dimenzí začlenění v rovině přináležitosti a zmiňuje sociologa Jeffreyho Alexandra (1988), který tuto dimenzi považuje ve své koncepci inkluze okrajových skupin za zásadní (Klvaňová 2009: 99).

Začleňování přistěhovalců prostřednictvím procesu přechodu je umožňováno právě příslušníky místního společenství, nikoli úřady státu. Zásadní součástí tohoto procesu přechodu je začleňování přistěhovalců jak do sociálních sítí, tak do místní imaginární komunity ze strany místních obyvatel. Jinak řečeno, kromě vzniku rodinných a přátelských vztahů mezi přistěhovalci a domácnostmi šlo také o vznik a rozšíření takových podob symbolického zobrazení místní společnosti ze strany domácích, jejichž součástí by byla také normalita přítomnosti přistěhovalců (Szaló 2007: 112).

Ideálně-typický transnacionální subjekt zapadá do definice členství jak „tady“, tak „tam“, respektive v obou či více lokalitách působnosti migrantů. Migranti, kteří chtějí dát najevo svoji přináležitost ke svým původním i novým domovům, tak musí volit různé strategie jednání, kterými normalizují své jednání „tady“ i „tam“. Z hlediska transnacionálního subjektu vyžaduje tato vícenásobná přináležitost schopnost „přepínání“ mezi habitusy čili performanci kulturních kódů, které signalizují přináležitost k oběma společenstvím (Klvaňová 2009: 100).

3.5 Transnacionalismus a nacionalismus

Dle Nations Unbound (1994) se výzkumem transnacionálních procesů dostáváme též k popisu povahy procesů nacionalizace. Transmigranti jsou totiž pod neustálým tlakem jak transnacionálních, tak nacionalizujících procesů (Szaló 2007: 58). Transmigranti jsou souběžně zapleteni do různých podob procesů nacionalizace a transnacionalizace, protože jsou začleněni jak do každodennosti životního světa nového, tak do životního světa původní vlasti, tedy jak do transnacionálních procesů kapitalismu a transnacionálních sociálních sítí, tak do procesů nacionalizace jejich původního i nového domova. Často jsou aktivními stoupenci nějakých národních hnutí a propagují „nacionalismus na dálku“. Teorie transnacionalismu interpretovaly zkušenosti a identity přistěhovalců tak, že nejsou zakotveny v jednotě místa, kultury a identity. Samotní přistěhovalci se však identifikují z hlediska loajality k národnímu státu a imaginární komunitě národa, tedy z hlediska nacionalistické perspektivy. To je však právě to, co se transnacionální teorie migrace snaží překonat.

Nina Glick-Schiller (1995) uvádí, že to tedy znamená, že to není již území, co vymezuje populaci národního státu, jsou to spíše přes hranice udržované sociální, politické a kulturní vztahy, které vytvářejí politické společenství občanů určitého státu. Transnacionální vazby jsou tím pádem pojímány jako prostředek udržování loajality přistěhovalců k národnímu státu jejich původního a/nebo nového domova. Transnacionální vazby v tomto smyslu nemusí přesahovat národní hranice ve smyslu hranic symbolických, spíše je potvrzují a mohou sloužit jako nástroje v rukou nacionalistických elit původního či nového domova přistěhovalců (Szaló 2007: 62).

Transnacionální prostor je často využíván pro podporu nacionalistických projektů v původní zemi. Steven Vertovec (2004b) píše o tom, že rychlost, s jakou jsou zprávy v transnacionálním prostoru předávány, nesměřuje nutně k posunu v jejich struktuře a významu.

Transnacionální sítě tak mohou sloužit ke zprostředkování informací, které zdůrazňují etnickou identitu svých recipientů. Propojením nacionalismu a exilu dochází k využívání transnacionálních sítí pro podporu boje za nezávislost nebo za kulturní svébytnost v emigraci. Lze tedy skutečně hovořit o virtuálním primoridalismu, o etnické identifikace živené transnacionálními sítěmi? Řekové a další totiž během minulých dvou staletí úspěšně využívali pro prosazení myšlenek národní emancipace příslušníky těch částí vlastního etnika, které se pohybovaly přes hranice dvou nebo více národních států. Ve snaze zodpovědět tyto otázky je užitečné se zamyslet nad slovem „diaspora“. Antropoložka Linda Basch (1994) uvádí, že Stéphane Dufoix (2002) připomíná některé iluze, které tento pojem vzbuzuje jak u badatelů, tak u samotných migrantů. Jedná se pro něj o iluzi esence, iluzi komunity a iluzi kontinuity. Diaspora je tedy často chápána jako jedno z ramen národa jednající v jeho prospěch mimo zemi původu, jako součást „deteritorializovaného národního státu“ (Daniel 2009: 115,116).

4 MEZIETNICKÝ KONTAKT

„Nuže, různost kultur se lidem jen zřídka vyjevila jako to, čím skutečně je: jako přirozený jev, jenž je výsledkem přímých či nepřímých vztahů mezi společnostmi. Spíše v ní viděli cosi nestvůrného či skandálního. Určitá tendence, která je tak pevně zakořeněná, že by bylo možno považovat ji za instinktivní, vede už od nejstarších dob lidi k tomu, aby docela jednoduše odmítali zvyky, přesvědčení, obyčeje a hodnoty příliš vzdálené těm, jež platí v jejich vlastní společnosti“ (Lévi-Strauss 2012: 67).

4.1 Mezietnický kontakt

Mezietnické soužití, jakkoli z teoretických rámců nazírané a interpretované, v sobě zahrnuje kulturní pluralitu. Kulturní různost je nejen neodlučitelnou součástí soužití více etnik, ale i základem osobitých identit aktérů tohoto soužití. S kulturní růzností pracuje v mezietnickém kontaktu každá etnická societa, ať již je v postavení většiny nebo menšiny. Procesy, které se odehrávají v rovině kultury, tak zásadně ovlivňují sebeidentifikaci i postoje k jiným-druhým (Bittnerová 2008: 7). V souvislostech kulturní různosti etnických societ a jejich vzájemného kulturního ovlivňování v zónách mezietnického kontaktu byly položeny mnohé otázky: otázka kulturní změny, kulturního prolínání, kulturní adaptace, integrace a asimilace (Bittnerová 2008: 7).

Kultura je přirozeně proměnlivá, mnohoznačná a v neustálém procesu vývoje (Eriksen 2007: 18). Kultura etnických menšin není ve své osobitosti statická. Reaguje na celospolečenský vývoj, na sociální prostředí, v němž se etabluje, na podněty a tenze většinové společnosti. Mezietnický kontakt nese reálnou možnost kulturního prolínání, ovlivňování a sblížování, bez ohledu na záměrnou i neuvědomovanou opozici vůči kultuře většiny, bez ohledu na chtěnou či vnucenou separaci

aktérů z řad většinového i menšinového obyvatelstva. V meziethnickém kontaktu se proměňují i ty složky kultury menšiny, v nichž je ukotvena nebo spatřována její specifická. Kulturní adaptace a kulturní výměna jsou však pouze jednou stránkou procesu této kulturní změny. Stránkou druhou je cílené úsilí o udržení a revitalizaci kulturní osobitosti, a to i cestou inovací a záměrné tvorby nových atributů autonomní kultury menšiny (Moravcová 2008: 12).

4.2 Kultura a kulturní adaptace

Jeden z nejobvyklejších významů slova kultura je chápán jako synonymum sdíleného pohledu na život a obraz světa členů určité skupiny, který je odlišuje od členů jiných skupin (Eriksen 2007: 17, 18). Kulturu v našem výkladu nahlížíme přes významný indikátor, komunitní život, který vybrané etnické a etnicko-náboženské skupiny rozvíjejí na bázi spolkové i na bázi neformálních přátelských skupin (Bittnerová 2008: 8). Kulturou v souvislostech existence etnických menšin v ČR pak rozumíme soubor postojů, norem a hodnot, které nacházejí své vyjádření ve způsobu života a vzorcích chování, a také ve výtvorech duchovní a materiální kultury (Moravcová 2008: 15).

„Kultura“ a kulturní identita se v průběhu posledních let staly důležitým nástrojem pro dosažení politické legitimacy a vlivu na světové společnosti. Jsou politicky využívány jak těmi, kteří kladou důraz na svou bohatou a hrdou kulturu, tak těmi, kteří tvrdí, že jiní mají méněcennější či jakousi falešnou kulturu (Eriksen 2007: 18).

Kulturní rozměr existence menšinového obyvatelstva má dvě polohy: žitou každodennost a kulturní činnost provozovanou jako výraz etnické/národní identity. Svou kulturní osobitost a autonomii budují tedy etnické menšiny ve dvou rozměrech kultury, jednak v životním stylu a jednak v činnostech, jímž rozvíjejí svůj jazyk a formují svou kulturu v užším slova smyslu (Moravcová 2008: 15). Obě tyto polohy se však

v průběhu života menšiny ve většinové společnosti mění a částečně se přizpůsobují většinové kultuře. V různých časech adaptace na sebe žitá kultura etnické menšiny bere různé podoby, od izolace a snahy přenést výchozí kulturu do nového prostředí až po její praktické utlumování. Tvůrčí činnost však poté zastává primární funkci, jelikož se díky ní skupina definuje.

V jedné etnické menšině však v rámci adaptačního procesu dochází k individuálnímu zapojení do většinové společnosti, jelikož má každý člen různé priority ve vlastní žité kultuře a je to záležitostí subjektivního hodnocení. Nahlíží jinak na mezilidské, společenské vztahy či jiné důležitosti a to přináší ve skupině jinakost. Stejně subjektivně hodnotí i vlastní míru adaptace a integrace do většinové společnosti. Vzhledem k tomu, že si však etnická menšina formuje svoji vlastní nezávislou kulturu, musí si určit znaky své identity, tedy kulturní osobitost, nezávisle na jinakosti uvnitř skupiny. Kulturní osobitost se formuje a je definována v rámci dialogu s většinovou společností. Tento dialog potvrzuje jinakost, autenticitu a integritu etnické menšiny a touto odlišností si menšiny prosazují svoji rovnoprávnost.

Většinová společnost nahlíží etnickou menšinu přes její kulturu a kulturní rámce, které si nastavila a přijala. Do takto vnímané kulturní jsoucnosti etnické menšiny začleňuje většinová společnost jako důležité kritérium i sociální status, který příslušníci menšiny zaujali jako celek, status vybudovaný na ekonomickém postavení, vzdělanostní úrovni, hodnotových orientacích, světonázorovém směřování a ovšem také na charakteru společenského dialogu, který menšina vede s většinovou společností (Moravcová 2008: 12).

5 ŘECKÁ DIASPORA

„Poprvé národ spatřuje onu šerednou podívanou, jíž je jeho vlastní nevědomost, a chvěje se měříc svým zrakem vzdálenost, která jej odděluje od slávy jeho předků. Tento bolestivý objev však Řeky nevhání do tenat zoufalství: Jsme potomci Řeků, říkají si mlčky, a buďto se musíme pokusit o to, abychom zase byli hodni tohoto jména, nebo jej nesmíme nosit.“ Adamnatios Koraes, Paříž, 1803 (Anderson 2008: 88).

5.1 Situace v Řecku

Situace v Řecku za druhé světové války a v poválečném období byla pro Řeky trýznivou zkouškou. Za války se Řecko stalo okupovaným územím fašistických uskupení, tedy Italy a poté Němci. V této době zahynulo v Řecku z počtu necelých 7 milionů obyvatel až 1 milion obyvatel, čili tato válka znamenala doslova decimaci Helénů (Cironis 2001:17). V poválečném období se v rámci rozšíření svého území a vlivů začaly angažovat západní mocnosti, Británie a Spojené státy.

Občanská válku v Řecku začala v únoru 1946 z důvodu silného odporu Řeků k tamní monarchistické vládě, kterou podporovala Británie. Na jedné straně tedy stála monarchistická armáda podporovaná Brity, na straně druhé armáda založená Komunistickou stranou Řecka, která měla velkou podporu napříč celým Řeckem. Tato armáda byla odnoží armády, která vznikla za války a bojovala proti okupantům. Paradoxně společně s Brity. Oficiální armáda se za války vůbec neangažovala, vláda byla v exilu. Občanská válka v Řecku trvala přes 3 roky a vyžádala si mnoho obětí na životech.

Vzhledem k tomu, že oficiální vládní bojové jednotky byly silnější a docházelo k masakrům dokonce i celých vesnic, útočištěm odboje a

celých rodin se staly hory v severozápadním Řecku. Soustavné nájezdy na civilní obyvatelstvo mělo četné oběti, zvláště mezi ženami a dětmi (Botu: 2005: 30). Proto se prozatímní vláda rozhodla zvolit radikální možnost a tou se stal přeshraniční útěk, nejdříve hlavně dětí, do spřátelených lidových republik.

5.2 Vlny emigrace

Masovou, ale organizovanou vlnou odchodu řeckého obyvatelstva byla evakuace řeckých dětí z prostoru bojišť v roce 1948 (Botu 2005: 29). Antula Botu dále uvádí, že v první vlně emigrace přijely do Československa téměř 4 tisíce dětí bez rodičů, jen v doprovodu několika dospělých, převážně žen. Děti byly umisťovány do dětských domovů, nejdříve dle příbuzenství, později, zvláště kvůli výchově, dle věku. Dětské domovy se po celém Československu narychlo zřizovaly ze všech možných objektů, ponejvíce rekreačních, ze zámečků atd. Vzhledem ke špatné hospodářské situaci poválečného Československa však nastávaly problémy s organizováním, objevovaly se též problémy s hygienou a zvláště problémy ekonomické. Na organizování se podílelo několik organizací, zvláště Československý červený kříž, jelikož zdravotní stav dětí byl velmi špatný a některé děti si s sebou přivezly závažná onemocnění a byly proto v přísné karanténě. Dále se podílelo ÚV KSČ, Ministerstvo práce a sociální péče atd. Z řecké strany se angažovaly řecké exilové orgány včetně Komunistické strany Řecka.

Druhá vlna odlivu řeckého obyvatelstva, která proběhla v roce 1949, byl ústup vojska i civilního obyvatelstva po prohře v občanské válce. Do Československa přišli tedy poražení partyzáni, jejich rodinní příslušníci, a taktéž zajatí vojáci řecké královské armády. Řekové jsou roztroušeni v ČSR v počtu 12 až 14 tisíc osob (Botu 2005: 32). Pro přílišné ztráty na životech však mnoho dětí zůstalo bez rodičů. V této druhé vlně však došlo k přesnějšímu vymezení kompetencí jednotlivých

organizací, k lepší organizaci než ve vlně první a k reorganizaci dětských domovů.

Hlavními centry helénské emigrace se staly Krnov, Jeseník, Zlaté Hory, Ostravsko, Osoblažsko, Vrbno, Brno atd. V 50. letech patřila k nim i Praha, která byla sídlem jak redakce helénsky vydávaného časopisu *Agonistis*, tak i vedení spolku Helénů v ČSR a jiných humanitárních institucí. Praha rovněž hostila mnoho desítek helénských studentů, studujících na vysokých školách a na universitě. Po příjezdu rodičů do ČSR v letech 1950-1952 se malá část helénských dětí vrátila z dětských domovů (zejména dívky) ke svým příbuzným a rodičům, kteří v nových „domovech“ museli začínat doslova od píky, neboť porážka republikánské armády a bezhlavý útěk z Řecka jim nedovolili si vzít – kromě osobních věcí – nic jiného. Většina dětí však, které zpravidla neměly své rodiče v ČSR buď proto, že se rodiče dostali do jiných zemí, nebo zůstali v Heladě, žila dále v dětských domovech a internátech (Cironis 2001: 225).

Vzhledem k tomu, že pobyt řeckých emigrantů v exilu byl pokládán za dočasný, státní orgány vymezily oblasti, do nichž byli emigranti koncentrováni. Tyto oblasti byly většinou odlehlé, emigranti měli zakázáno se stěhovat. Příkladem je po sudetských Němcích prázdná vesnice Krnov. Jelikož se však z mezinárodně politických důvodů rozhodlo, že emigranti budou muset zůstat v exilu, přestaly státní orgány praktikovat politiku izolace a začala integrace imigrantů do většinové společnosti.

5.3 Řekové v ČR

Řecká emigrace v Československu představovala velmi pestrý celek od první chvíle svého příchodu do nové země. Tato pestrost byla důsledkem velké národnostní a jazykové diferenciace, která panovala v oblastech západní Makedonie, odkud většina emigrantů pocházela a které se staly hlavním dějištěm posledního kola občanské války. Vysoká míra jazykové

a národnostní diferenciaci řeckých emigrantů působila velmi nepřírozně jak na řecké, tak i na české občany, protože vnímali a až dodnes vnímají Řecko jako národnostně a jazykově spíše homogenní stát. Příchozí řečtí emigranti byli novým komunistickým režimem v Československu přijati velmi pozitivně (Tsivos 2011: 125).

Skutečnost, že řecká komunita v Česku stále existuje a tvoří jednu z poměrně nových národnostních menšin českého státu, dokládá, že se nikdy neasimilovala s českou společností. Důležitou roli v zachování vlastní národní identity „českých Řeků“ nepochybně sehrál rozdílný jazyk a rozdílná kultura řeckých emigrantů, které se vymezovaly vůči majoritní české společnosti. Stejně důležitou roli sehrály také specifické dějiny řeckých emigrantů, jejich koncentrace v emigračních střediscích a především pocit „provizoria“ trvající po desítky let. Od 70. let kdy byly tvořeny příznivé podmínky k asimilaci velkých skupin řeckých emigrantů, začala jejich postupná repatriace a byl iniciován proces přeformování řecké komunity do její dnešní podoby. Kromě předchozích faktorů (rozdílnost jazyka a kultury, koncentrace emigrantů, pocit „provizoria“) přispěly k zachování národní identity řeckých emigrantů, zejména těch, kteří se narodili v Československu, různé organizace, které je vymezovaly vůči organizační struktuře majoritní společnosti. Řečtí emigranti měli svůj tisk, svoje taneční a pěvecké soubory, zpočátku i svoje školy a následně jazykové kroužky (Tsivos 2011: 127).

Petros Cironis ve své knize vzpomíná: *„V Praze na Václavském náměstí v pasáži Práce byla redakce řecky vydávaného týdeníku Agonistis, s nímž někteří z nás intenzivně žili, psali do jeho stránek básně, povídky, tu a tam nějakou tu zprávu, a protože jedině v této redakci byly psací stroje značky „Zeta“ s řeckými typy, chodil jsem sem často a psal jsem zde své literární pokusy. Tento časopis, který si všímal života helénských emigrantů v celé ČSR, měl své dopisovatele téměř ve všech helénských osadách, publikoval i životopisy (nekrology) a fotografie zemřelých emigrantů v Československu, což působilo velmi dojímavě. Agonistis sehrál svou dobrou roli při udržování helénské komunity a při*

pěstování její vyšší morálky, které bylo třeba jako sůl po těžké porážce demokratické armády a po vyhnání z vlasti. Tento časopis, jehož počátky sahají do let 1950-1951, kdy byl vydáván dvakrát týdně, byl v Praze vydáván tuším do r. 1965, kdy jeho redakce byla přestěhována do Ostravy, kde byla velká helénská komunita, a kde za několik let, (tuším v r. 1967, kdy došlo v Československu k velkoplošnému rušení zejména regionálních a závodních časopisů), byl zrušen“ (Cironis 2001: 225, 226).

Sjednocující závaznost některých rysů žité kultury a pochopení umělecké činnosti jednotlivců jako výraz tvůrčích aktivit menšiny je záležitostí procesu konsolidace, procesu, který podstupuje prvá generace imigrantů. Sjednocující podoba osobité autonomní kultury menšiny je vázána na překonání společenských a názorových bariér, které jednotlivci zaujali ve výchozí společnosti, případně na přehodnocení jejich významu v kontextu života v českých zemích. Je budována na kultuře země původu a současně reinterpretoována, aby se ona kýžená osobitost stala společně sdílenou hodnotou. Její konstruování je ovlivňováno intenzitou vnitřních kontaktů mezi příslušníky etnické menšiny, jejich prostorovým rozmístěním na teritoriu, lokální koncentrací, vyznačující se u Řeků, a také jejich vůlí reprodukovat své kulturní osobitosti, posilovat je a případně etablovat v sebeohraničující podobě (Moravcová 2008: 17,18).

První generace emigrantů žila s vědomím jen jediné vlasti: Řecka. Většinou se jednalo o manželské páry, které se vzaly již v Řecku nebo době občanské války. Tato generace si zachovala velmi živé vzpomínky z rodných vesnic, domova, z řecké přírody. Zejména nejstarší z nich nesli svůj odchod z Řecka velmi nelibě, po svém příchodu do Československa mnozí rezignovali a odmítli se adaptovat v nových podmínkách emigrace. Žili pokud možno, jako kdyby z Řecka nikdy neodešli. Mladší emigrující páry se přizpůsobily lépe, ale i v nich převažoval již od doby Homéra tak důvěrně známý „nostos“, stesk po domově nebo touha po návratu (Tsivos 2011: 127).

Pocit dočasnosti a dlouhodobého provizoria byl přenesen i na jejich děti, které se již narodily v Československu, a napomohl k vytvoření jisté subkultury, charakteristické pouze pro tuto skupinu. Tato subkultura zahrnovala: 1. Tradiční řeckou kulturu, která je sice výrazně odlišná v každém regionu Řecka, v podmínkách emigrace se však přeměnila a získala jisté nové, sjednocující rysy, charakteristické jen pro tuto skupinu, 2. Zavržení některých tradic, zcela typických pro Řeky, většinou spojených s církevními svátky a obřady, a přijímání nových zvyků od české společnosti, povětšinou politického charakteru např. prvomájové manifestace, MDŽ, brigády, 3. Vytváření zcela nových tradic a kulturních akcí, typických jen pro skupinu emigrantů, např. emigrantské festivaly (Tsivos 2011: 128). Řekové se vůči majoritní společnosti vymezovali také v oblékání, řecké ženy chodily v černém. V rodině byly ženy podřízeny mužům. Řekové se vymezovali i v jídle, jedli skopové, jehněčí, zeleninu, olivy, olivový olej, ovčí sýr, bílý chléb, to vše však na trhu chybělo, proto se jídelníček postupně měnil.

Generace potomků imigrantů přijímají zpravidla základní rysy kulturního modelu každodenního života a norem chování české společnosti a zároveň se přihlašují k odkazu vlastních kulturních elit. Jejich kultura je svébytným konstruktem, v němž se výchozí podoba kultury první generace imigrantů mění v historickou paměť národního původu dokládanou symboly. Tento proces je právě zachytitelný u imigrace řecké a makedonské. Zkušenost tohoto procesu „přerodu“ kulturní osobitosti menšiny, k němuž dochází v průběhu soužití s většinovou společností, je ovšem nepřevoditelná (Moravcová 2008: 18).

Druhou generaci emigrantů představují v podstatě Řekové, kteří přišli do Československa jako děti nebo se v nové vlasti narodili. Jedná se o tzv. generaci dětských domovů. Tato generace byla bilingvní: mluvila řecky i česky. Nejstarší z nich ovládali lépe řečtinu, pak se však poměr změnil, a čeština se pro většinu z nich stala první jazykem, přestože v rodině mluvili řecky. V dětských domovech (poslední z nich přestal fungovat v roce 1962) se až do roku 1953 vyučovaly všechny předměty

v řečtině, popřípadě i v makedonštině. Od roku 1953 byli všichni mladí emigranti integrováni do českého školského systému, ale do jejich výuky byla zahrnuta také výuka řecké gramatiky, řeckého zeměpisu a řeckých dějin. Tato generace se díky výborné znalosti češtiny nejlépe integrovala do české společnosti a sdílela zájmy a zvyky svých českých vrstevníků. Nechápala životní styl a priority svých rodičů a často docházelo ke generačním střetům, obvykle jiného rázu než za normálních okolností. U rodin, které vytvořila tato generace emigrantů, začalo postupně upadat výsadní postavení mužů. Vedle tradiční řecké kuchyně si tyto rodiny osvojily i pokrmy z české kuchyně a jejich politická angažovanost nebyla v žádném případě tak silná jako u jejich předků. Stupeň adaptability v českém prostředí záležel na lokálních geografických a ekonomických podmínkách, na tom, zda rodiny emigrantů žily na venkově nebo ve městě atd. Integrace postupovala rychleji ve městech nebo tam, kde kontakty krajanů nebyly tak intenzivní, zvláště v univerzitním prostředí. Rychleji se adaptovali muži, především ti mladí a vzdělaní. Objevila se první smíšená přátelství a postupně i první smíšené manželské páry, přestože chlapci a především dívky této generace byli vedeni k tomu, aby si vybírali své budoucí partnery na základě řeckého původu. Nakonec smíšená manželství od konce šedesátých let zcela převážila (Tsivos 2011: 128,129).

Výuka jazyka, vztah k řecké hudbě nejsou jedinými dodnes rozvíjenými činnostmi, které měly a mají podporovat vědomí řeckých etnických kořenů. Třetím pilířem, který řeckým imigrantům připomíná jejich etnický původ, je tedy dnes již zas typické řecké jídlo (Němcová 2005: 339).

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Řecké instituce v ČR

Řekové, kteří žijí v České republice, tvoří poměrně specifickou a samostatnou kapitolu ve výzkumech týkajících se identity rozličných etnik na území České republiky. To, co je odlišuje od řady jiných etnických komunit v ČR, je skutečnost, že přišli naráz, v poměrně krátkém časovém období a na základě řízené imigrace vytvořili lokálně stabilizované a provázané skupiny. V současné době zde již dospěly tři generace Řeků a čtvrtá generace dorůstá. Lze předpokládat, že s ohledem na historický vývoj i v závislosti na osobních zkušenostech si každá generace imigrantů vytvořila svoji vlastní, v určitých ohledech odlišnou koncepci vlastní etnické identity. (Němcová 2005: 335). Řecká komunita v ČR patří k těm menšinám, které si v následujících generacích uchovávají a připomínají vlastní etnické kořeny. (Němcová 2005: 336).

Nejznámější řeckou organizací v České republice je Asociace řeckých obcí, její hlavní náplní je posílení vztahů mezi Řeky žijícími v ČR a Českou republikou. Sdružuje pod sebou všechny řecké obce. Hlavním prostředkem posílení vztahů jsou vzdělávací aktivity, především výuka řečtiny, pořádání tanečních seminářů, večerů s řeckou lidovou hudbou, oslavy řeckých svátků, přičemž tanec a jídlo jsou základem všech řeckých slavností.

Asociace Řeckých obcí pod sebou sdružuje další takové instituce, jednou z nich je Lyceum Řekyň, jehož cíle jsou především uchovávání národních krojů, lidových tanců a písní. Další institucí je Klub přátel Řecka, který se také svými aktivitami snaží o vzájemné sblížení řecké a české kultury a o zachování národního povědomí Řeků v ČR. Důležité je zmínit Nadační fond Hellenika sídlící v Brně, který je jedinou nadací, která přímo podporuje rozvoj, uchování kultury a identity řecké menšiny. Nadační fond také chrání práva řecké menšiny na území České

republiky. Dalšími důležitými institucemi jsou Společnost přátel Nikose Kazantzakise či Řecká obec Praha. Téměř každá řecká obec vydává informační materiály o událostech odehrávajících se na Řecko - České scéně.

6.2 Metodika

6.2.1 Cíl

Hlavním cílem mého výzkumu je otázka, zda si Řekové vzhledem k dlouholetému pobytu v České republice byli schopni udržet svoji řeckou identitu a jakou intenzitu tato identita má. Zda byla též předána potomkům, kteří se již narodili zde v České republice a zda byla schopna obstát při adaptačním procesu v rámci mezikulturního kontaktu. Tyto procesy budou záviset na tom, zda Řekové praktikují přeshraniční vazby v rámci transnacionálních sociálních sítí a zda tím vytvářejí sociální pole, která by v rámci proudění převážně sociálního a kulturního kapitálu tuto etnickou identitu posilovala. Jinými slovy, zda Řekové udržují a vytvářejí rodinné a jiné formy sociálních vztahů napříč hranicemi národních států, přičemž míra pocitu přináležení k zemi původu bude záviset na četnosti a pevnosti těchto přeshraničních vazeb. Etnickou identitu však posilují i sítě lokální, z toho důvodu mě bude zajímat i styk s dalšími osobami dané menšiny v České republice a jejich kulturní život, konkrétně otázky v souvislosti s praktikováním řeckého jazyka, udržováním řecké kultury, tedy účasti na různých kulturních akcích, poslechu řecké hudby, vaření řeckého jídla a udržování původních svátků a tradic. V neposlední řadě mě bude zajímat vztah řecké minority k většinové společnosti, adaptace a pocit domova.

6.2.2 Cílová skupina

Na výběr respondentů jsem neměla konkrétní měřítko, důležité bylo pouze to, zda má respondent alespoň jednoho rodiče řeckého původu a zda je z Prahy. Dnes zde vyrůstá již čtvrtá generace potomků řecké diaspory, tudíž bylo mým předpokladem, že narazím spíše na osoby ze smíšeného řecko-českého manželství. Avšak plná polovina respondentů byla vyššího věku s rodiči přímými účastníky řecké diaspory a tudíž oběma rodiči původu řeckého. V tomto případě se dá předpokládat, že výchova v rodině byla ovlivněna pouze řeckou kulturou a etnická identita byla generačně předávána v silnější intenzitě. U smíšených manželství se dá předpokládat intenzita nižší. návratnost dotazníku byla v počtu 32, věkové rozpětí mých respondentů se pohybuje od 26 do 60 let a většina se jich narodila zde v České republice.

6.2.3 Způsob výzkumu

Řecká minorita v Praze dle Řecké obce Praha představuje skupinu kolem 800 osob. Řecká obec Praha eviduje 180 svých členů. Bohužel je velkým problémem setkat se v Praze s Řeky osobně. Dle mého názoru je to způsobeno nejen anonymitou města, ale též snahou ochránit své soukromí. Můj předpoklad provést výzkum v Řeckých restauracích se nenesetkal s úspěchem, jelikož tam buďto žádní Řekové nebyli, nebo neměli zájem o rozhovor či vyplnění dotazníku. Pro svůj výzkum, i přes vědomí složitějšího vyhodnocování, jsem tedy musela zvolit metodu dotazníků s otevřenými odpověďmi, abych se mohla dozvědět detailnější informace. Dotazník měl 28 otázek. Rozeslala jsem jej elektronickou formou s pomocí Řecké obce Praha jejím členům a s pomocí elektronické sítě Facebook do skupiny Všichni Řekové z ČR. Odpovídali však pouze Řekové z Prahy. Dále jsem využila pomoci Mgr. Dity Vořechovské, vyučující řečtinu na FF UK a prezidentky Společnosti přátel Nikose Kazantzakise a PhDr. Konstantina Tsivose, také vyučujícím na FF UK, který se specializuje na současné řecké dějiny, řeckou komunitu v ČR,

reálie Řecka a Kypru, a který na toto téma napsal již několik knih a pomohl mi s kontakty.

Dotazník jsem rozdělila na čtyři sekce, jejichž komplexnost by měla vypovídat nejen o daných otázkách, ale i o vztazích mezi samotnými sekcemi a tudíž vést ke kýženému závěru, tedy k odpovědi na hlavní cílovou otázku. Těmito sekcemi je transnaconalismus, tedy vztahy s Řeckem, utužování etnické identity pomocí kultury, zvyků a tradic, vztahy s místní českou společností a konečně samotná otázka etnické identity a s ní souvisejících pocitů.

6.3 Výsledky a jejich analýza

6.3.1 Transnacionalismus, vztahy s Řeckem

Tuto sekci zahrnují otázky, týkající se vztahu k Řecku, udržování kontaktů s rodinou a přáteli v Řecku. Četnost těchto návštěv a kontaktů jak samotných respondentů v Řecku, tak naopak řecké rodiny a přátel zde v České republice. Dále mě zajímalo, zda respondenti projevují zájem o dění v Řecku.

Všichni respondenti shodně uvádějí kladný vztah k Řecku, někdo dokonce velmi kladný a velmi vřelý. Jeden z respondentů svůj vztah hodnotí jako „*láskyplný a hrdý*“ (muž, 58 let), což by se dalo vyhodnotit jako etnicky nejsilnější odpověď.

Kromě pouhé jedné respondentky všichni udržují časté kontakty s rodinou a přáteli. Tyto vztahy považují za stálé a pevné. Většina respondentů uvádí obě dvě formy kontaktu, tedy osobní i virtuální. Spíše starší osoby uvádí kontakt pouze osobní. Technologický pokrok tedy zabezpečuje jednoduchý kontakt, jakékoliv geografické hranice jsou zanedbatelné, a tudíž je možné vazby nepřerušovat a stále upevňovat.

Nejvíce respondentů, tedy celé dvě třetiny, uvedlo snahu, alespoň jednou za rok odjet do Řecka, maximum je však dvakrát ročně. Třetina respondentů uvedla, že do Řecka nejezdí vůbec nebo méně než jednou ročně. Rozdíl je vidět v opačné situaci v návštěvách z Řecka. Nejvíce respondentů totiž naopak uvedlo, že za nimi rodina a přátelé do České republiky jezdí minimálně, spíše je to jednou za pár let. *„Ne příliš často, ti starší ze zdravotních důvodů příliš necestují a mladší příbuzní mají zpravidla 2 až 3 děti a ekonomická situace v Řecku příliš nenahrává cestování“* (žena, 33 let). Ve dvou případech dokonce nejezdí za respondenty rodina vůbec. Pouze čtyři respondenti uvedli určitou pravidelnost a to jednou za rok. V míře osobního kontaktu vidí problém hlavně v ekonomické sféře a to jak ze strany přátel a rodiny v Řecku, kde situace absolutně nenasvědčuje cestování, tak ze strany jejich vlastní ekonomické situace.

Hovorový nebo virtuální kontakt za častý však označují téměř všichni respondenti. Ne příliš častým a nepravidelným jej shledává zanedbatelné minimum a kontakt přes někoho jiného v rodině uvádí také minimum respondentů a pouze ti, kterým zde žijí prarodiče. *„Ne příliš často. Babička, která žije zde, má s příbuznými kontakt a jejím prostřednictvím o nich mám zprávy“* (žena, 33 let). Jsou tedy třetí generací Řeků v Čechách a vazby na dané osoby již nemají tak silné. Znamená to ale, že povědomí a informace o rodině v Řecku mají i když zprostředkovaně. Tyto respondenti však také uvedli, že do Řecka jezdí jednou ročně.

Zájem o dění v Řecku mají všichni respondenti, sledují pravidelně ekonomickou a politickou situaci, jeden z respondentů uvádí: *„Každý den hledám zprávy o Řecku i přes přátele“* (muž, 58 let).

Řekové v Praze tedy i přes dlouholetý pobyt v Čechách, udržují dále vztahy s Řeckem, vazby jsou trvalé, stálé a pevné, s rodinou a přáteli jsou ve spojení, vzhledem k moderním technologiím jsou kontakty nepřerušované a časté, zájem o dění v Řecku mají Řekové velký a vztah

k Řecku kladný. Velké rozdíly v míře pojetí vztahu k Řecku a udržování vazeb nejsou patrné ani mezi jednotlivými generacemi, mezigenerační podobnost je zřejmě v tom, že starší Řekové jsou zde usazeni dlouho a mladší se zde narodili. I přesto je však jejich vztah k Řecku silný. Život Řeků v Praze a jejich identitu tedy formují jak vztahy v České republice, tak vztahy v Řecku, jelikož se nevzdali jak kulturních, tak sociálních kontaktů se zemí původu i přesto, že žijí zde. Udržují tedy přeshraniční vazby a tudíž je možné Řeky v Praze nazvat transmigranty.

6.3.2 Utužování etnické identity pomocí kultury

Zde byly mými otázkami dotazy na udržování řeckých svátků, tradic, otázky na řeckou kuchyni, hudbu, návštěvy řeckých kulturních akcí a členství v nějakém řeckém klubu. Dalším důležitým bodem byla i otázka týkající se řeckého jazyka, jeho používání v každodenním životě s přáteli a rodinou. Zahrnula jsem do této sekce i otázku víry, jako důležitého prvku života Řeků v Řecku, potažmo tedy i života Řeků v České republice.

Udržování řeckých svátků a tradic je stále pro Řeky důležitá součást života. Více jak dvě třetiny respondentů uvedly, že slaví řecké svátky, převážně pravoslavné Velikonoce. Jedna respondentka uvedla, *„dvakrát do roka se pořádají řecké večery na svátky 25. 3. a 28. 10., kterých se účastním. Vánoce slavíme po česku a na Velikonoce si tlučeme vajíčky, což je řecký zvyk“* (žena, 27 let). Dalším zajímavým řeckým zvykem, který respondenti uvedli, je novoroční krájení pity. Kolem třetiny respondentů už moc řecké svátky neslaví.

Řeckou kuchyni, kromě jednoho respondenta doma vaří všichni, rádi a hodně, dokonce i přes to, že mají českého partnera. Pevně převážně to jsou pastitsio, tyropita, saganaki, saláty, plněné papriky, musaka, smažené lilky, cukety, tzatziki. Jedna z respondentek uvedla: *„na řecká*

jídla chodím hodně k babičce, která je vaří skoro každý den“ (žena, 27 let).

Řecká hudba je pro Řeky důležitá, poslouchají ji všichni, kromě jednoho respondenta. Řekové navštěvují řecké kulturní akce minimálně pětkrát do roka. Pořádají se Řecké večery v Restauraci u Jorgose a v restauraci Delphi, ochutnávky vín v restauraci Olympos, karnevaly a různé oslavy výročí a svátků, které se často pořádají v hotelu Belveder. Kromě pouhých dvou respondentů jsou všichni členové Řecké obce Praha a dvě respondentky jsou ještě členky Lycea Řekyň v České republice.

Prostor pro ukotvení a potvrzení identity tedy vytvářejí také instituce. Pro pražské Řeky je to Řecká obec Praha, která byla založena v roce 1990 a pořádá nejrůznější akce, které pomáhají správné propagaci řecké kultury, historie a řeckého jazyka. Cílem ŘO Praha však není jen propagace Řecka, nýbrž i dobré vztahy s našimi českými přáteli a obecněji s českým národem. Jádro ŘO se skládá z členů, kteří přišli do této pohostinné země jako političtí emigranti po občanské válce (1946-1949) v Řecku. Jejich děti a ti, kteří se nevrátili do své vlasti, dále žijí a tvoří ve své vlasti druhé, v České republice. ŘO Praha, stejně jako obecně řecká menšina v Česku, vždy měla a nadále má harmonické vztahy s českým národem. Její členové mluví dokonale česky i řecky. Cítí se dobře v obou kulturách a dodržují tradice a zvyky obou národů (Řecká obec Praha 2007).

Mezi hlavní aktivity Řecké obce Praha patří výuka řeckého jazyka a kultury od řeckých i českých učitelů, propagace řecké kultury prostřednictvím „Řeckých dnů“ v Praze, vydávání časopisu „Kalimera“ a knih o historii a životě Řeků žijících v České republice, přednášky o řecké literatuře, historii, kultuře, řecké kuchyni, oslavy státních výročí a národních svátků a v neposlední řadě výlety po stopách Řeků v České republice.

Jazyk je označován jako hlavní znak etnicity a řecky mluví také téměř všichni respondenti. Kdy řečtinu používají, záleží na situaci. Pokud mají za partnera Čecha, mluví doma česky a s přáteli řecky. S řeckou rodinou mluví řecky i česky. Pokud chtějí, aby jim nikdo nerozuměl, mluví řecky. *„S babičkou ano, s rodiči spíše česky, akorát třeba někdy přidáme do věty řecké slovíčko, anebo krátkou frází. A taky, když chceme, aby nám nikdo nerozuměl, mluvíme řecky“* (žena, 27 let). Řekové v Praze jsou věřící pouze z jedné třetiny. Dalo by se říci, že v tomto případě, na to bude mít ve velké míře vliv ateistická česká společnost.

Tři základní pilíře, které podporují vědomí řecké etnické identity a kořenů jsou tedy jazyk, jídlo a hudba. I přes nutné přizpůsobování většinové společnosti jsou všechny tyto tři pilíře stále praktikovány v hojné míře téměř všemi respondenty napříč generacemi. Tyto důležité atributy kultury jsou tedy přeneseny do českého prostředí, kde obstály v čase adaptace a potvrzují tak silnou řeckou etnickou identitu.

6.3.3 Vztahy s místní českou společností

V této části mě zajímaly vztahy Řeků s Čechy, jak je vnímají, zda mohou do svých přátel zahrnout obě skupiny obyvatel, tedy Čechy i Řeky nebo zda se uzavírají mezi svými. Souvisejícími otázkami se staly i náhledy na rozdílnost v životě Čechů a Řeků a subjektivní pohled na začlenění do místní většinové společnosti a otázka diskriminace.

Přátelé a rodina jsou pro Řeky důležitou součástí života. Stýkají se často a vztahy mají pevné. Všichni respondenti, kteří se zúčastnili výzkumu, mají za přátele Čechy i Řeky. Vztahy k Čechům hodnotí jako vřelé, dobré až výborné. S negativní reakcí jsem se nesetkala. Nejčastější odpovědí na otázku jak vnímají české spoluobčany, bylo pozitivně, v pohodě, nemám s nimi problém, pozitivně, ale méně vřelé a s malým vlasteneckým cítěním. Rozdílný je však pohled Řeků na vnímání odlišnosti života Čechů a Řeků v ČR. Od názorů, že *„nikoli, Řekové,*

s kterými přicházím do styku, jsou většinou asimilovaní“ (žena, 26 let), „mimo rodinu je stejný nebo téměř stejný“ (muž, 51 let). Přes názory, že „Řekové jsou víc v klidu, na všechno mají čas a jsou veselejší“ (žena, 42 let), konče názorem, že „rozdíl vnímám v tom, že Řekové jsou komunita, která mezi sebe zařadí cizince, kdežto Češi nikoliv (žena, 53 let).

Se začleněním do společnosti *„měla a stále mám problém“ (žena, 53 let), uvádí pouze jedna respondentka. Jinak tato druhá generace uvádí, že se začleněním neměla žádný problém, lidé se však navenek přizpůsobovali českému prostředí, i když se stále cítili jako Řekové. Další generace potomků přistěhovalců jsou již plně integrované do české společnosti, vědomí přináležení k Řekům však stále přetrvává i u této generace.*

S jistou formou diskriminace se však setkala plná polovina respondentů. Žena, žijící v České republice od narození, uvádí: *„Ano, setkávám a v minulosti to bylo skoro každodenně. Způsob? No to když, jsem jako samoživitelka žádala o pomoc na úřadě“ (žena, 53 let). Tato žena dále uvádí, že má tmavší barvu pleti.*

To, že Řekové mají kladný vztah k Čechům a jsou plně integrovaní, značí, že museli projít mezietnický kontaktem, který se vyznačuje kulturní pluralitou. První generace překonala společenské a názorové bariéry, a vytvořila zde kulturu, která byla budována na základě výchozí kultury ze země původu. Z důvodu silných vnitřních kontaktů se reprodukovala dále s určitými obměnami, které byly způsobeny kontaktem s jinou kulturou a potlačěním druhou generací v rámci integrace. Další generace tak navazuje nikoli na kulturu žitou, jelikož je tam jisté zmírnění a modifikace, ale na kulturní vědomí, v tomto případě vědomí etnické, které bylo natolik silné, že přežilo.

6.3.4 Etnická identita a s ní související pocity. Otázka domova

Hlavní otázkou této sekce byl dotaz na subjektivní pocit, zda se respondent cítí jako Čech nebo Řek, zda se cítí odlišným od české populace a v čem. Důležitou otázkou zde bylo uvědomování si svých kořenů, to odkud pochází jeho rodina. Zda pomýšlí na návrat nebo přestěhování do Řecka a kde si představuje svoji budoucnost. Dotazník uzavírám otázkou domova, zda pro respondenta znamená domov Řecko či Českou republiku.

V otázce, zda se respondenti cítí jako Češi nebo jako Řekové, naprostá většina dotázaných jednoznačně odpověděla, že se cítí jako Řekové, přičemž nejvíce je tento poměr zastoupen u nejstarší generace. Tento pocit však jde napříč generacemi všemi. Čechy se začíná cítit až nejmladší generace, která je také společně se střední generací částečně rozpolcena a cítí se být Řeky i Čechy. Jedna z respondentek uvádí, že se vlastně necítí ani Řekem ani Čechem. *„To záleží, jak se na to díváte, nejsem čistý Čech, ani čistý Řek. V hloubi duše se cítím jako Řekyně. Ale když přijedu do Řecka a pohybuji se mezi Řeky, kteří žijí přímo v Řecku, cítím tam jisté rozdíly, které spíš vycházejí z toho, že jsem přeci jen vyrostla v jiné kultuře a v jiném systému (školství apod.). Avšak neříkám tím, že jedno nebo druhé je špatné, je to prostě jiné. Paradoxně nejvíc si rozumím s Řeky, kteří vyrostli nebo se narodili v jiné zemi než v Řecku – např. v bývalé Jugoslávii, v Německu apod. Máme velmi společné zážitky z dětství a z návštěv Řeckých příbuzných a také tak trochu vachrlatou Řečtinu bez znalosti slangových výrazů, které samozřejmě naši rodiče či prarodiče neznají“* (žena, 33 let).

Dle respondentů se Řekové od Čechů liší mentalitou, srdcem, temperamentem, poctivostí, způsobem myšlení, vizáží. Znamená to tedy jisté vymezení od většinové společnosti a tudíž určení etnické identity řecké menšiny, jelikož ta se formuje ve vztahu k jiné skupině. Všichni, včetně osob, které se cítí jako Češi, si však velmi uvědomují své kořeny, to odkud pochází jejich rodina. Tato odpověď byla naprosto jednoznačná,

Řekové v Praze a jejich potomci si uvědomují své kořeny velmi silně a jsou na ně patřičně hrdí.

O návratu nebo přestěhování do Řecka přemýšlí polovina dotázaných, ale spíše uvádějí, že občas o tom přemýšlí, určitě někdy v budoucnu, ano, ale až za dlouho. Respondentka narozená v Praze uvádí: *„V mém případě by se nejednalo o návrat, protože jsem se v ČR narodila. Nepřemýšlím o tom na denní bázi, protože jsem dost zakořenila v ČR a moje momentální rodinná a pracovní situace příliš nenasvědčuje tomu, že bych do Řecka měla odjet, ale umím si představit i život v Řecku, pokud by tomu osud chtěl* (žena, 33 let). Respondent, který měl oba rodiče Řeky, jeho otec byl partyzánem v občanské válce, vidí svoji jistou budoucnost v Čechách. *„Už neuvažuji o návratu, protože všechny děti a vnoučata mám zde a jsou naturalizovaní“* (muž, 58 let). Pouze dva respondenti uvádějí, že o tom přemýšlí často a každodenně.

I přes to, že většina respondentů uvedla, že se cítí být Řeky, přiklání se k představě své budoucnosti v České republice. Nejvíce je tento poměr zastoupen u věkové kategorie do 30 let, nicméně přes polovinu všech respondentů si představuje svoji budoucnost zde. Jedním z uváděných důvodů jsou rodina a přátelé, druhým špatná ekonomická situace v Řecku. Jak uvádí jeden z respondentů: *„Tatínka mám Řeka a maminka je Češka, tatínek je potomek Řeků z diaspory. Vrátili se do Řecka, ale nemělo to tam smysl, tak se vrátili zpět do ČR, protože cítili, že budoucnost bude lepší zde“* (muž, 32 let). Další respondentka uvádí podobné důvody: *„Spíše v Čechách, v Řecku jsem již žila a není to v současné době jednoduché. Navíc mám v ČR většinu rodiny a přátel“* (žena, 26 let).

Život v Řecku si představuje třetina osob s tím, že tato odpověď prochází napříč generacemi nehledě na věk respondentů a přes šestinu osob si dokáže představit svůj život v obou těchto zemích, ale to hlavně starší generace, která je zde již ukotvena, ale nevzdala se svých snů o životě v Řecku.

Otázka domova koresponduje s otázkou představy budoucnosti. Pro nejvíce respondentů znamená domov již Česká republika. Řecko je až na druhém místě, avšak výrazně nezaostává.

Znamená to tedy, že se pražští Řekové cítí být spíše Řeky, ale jako domov cítí spíše Českou republiku. Tento paradox nasvědčuje tomu, že být Řekem v jiné zemi než v Řecku, neznámá být Řekem jiným.

7 ZÁVĚR

Řekové přišli do České republiky za neutěšené situace v Řecku před více než 60 lety. Za tuto dobu prošli určitými procesy adaptace a integrace do většinové společnosti. I přesto v nich zůstal zakořeněn silný pocit etnické identity, tedy pocit přináležení ke své zemi původu a velmi silný pocit uvědomování si svých kořenů. Jelikož tyto pocity v sobě utužují prostřednictvím udržování častých kontaktů s rodinou a přáteli v Řecku, tedy prostřednictvím transnacionálních sítí, je možné je v tomto ohledu nazvat transmigranty. Udržují a vytvářejí rodinné a jiné formy sociálních vztahů napříč hranicemi národních států, přičemž těmito transnacionálními sociálními poli v rámci podpory řeckého uvědomění, proudí kulturní kapitál, myšlenky a symboly. Etnickou identitu však Řekové upevňují také vazbami ve vztazích se členy menšiny v Praze a prostřednictvím institucí, které tyto členy sdružují. Neustálým praktikováním řecké kultury, řeckého jazyka, řecké hudby a v neposlední řadě, řeckého jídla, tak neustále potvrzují svoji identitu a přináležení ke své zemi původu. Vědomí řectví Řeků v Praze je tedy nezpochybnitelné.

V České republice žijí Řekové již dlouhou dobu a většina se jich zde již narodila. Přicházejí tudíž dlouhodobě do kontaktu s Čechy a českým prostorem, kterému se přizpůsobili a umí se v něm pohybovat. Jejich svět a jejich identity jsou tedy formovány na základě sítí sociálních vztahů propojujících dva národní státy a tím vytvářejí transnacionální sociální pole. Dalo by se však očekávat, že intenzita řecké etnické identity bude s každou generací nižší, není to ale tak. V druhé generaci Řeků zde bylo jisté potlačení praktikování řecké kultury, které proběhlo v rámci adaptace, nicméně řecké etnické vědomí a pocit přináležení zůstávaly. Současná třetí generace potomků přistěhovalců se socializovala do prostředí lokálních i transnacionálních sítí a nevyvazují se tak z identity svých předků. Řekové si pocit vědomí přináležení k Řekům tedy předávají mezigeneračně a identitou zůstávají stále Řeky.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Alexander, Jeffrey C.: 1988 – Core Solidarity, Ethnic Outgroup, and Social Differentiation. In: *Action and its Environments. Towards a New Synthesis*. New York: Columbia University Press. s. 816

Anderson, Benedict.: 2008 – *Představy společnosti. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Appadurai, Arjun.: 1996 – *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press. s. 224.

Bash, Linda - Glick Schiller, Nina - Szanton Blanc, Cristina.: 1994 - *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. London: Routledge.

Barša, Pavel, Strmiska Maxmilián.: 1999 - *Národnostní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Barth, Fredrik.: 1996 - Ethnic Groups and Boundaries. In: Hutchinson, John, Smith, Anthony, D. (eds.): *Ethnicity*. Oxford, New York, Oxford University. s. 75-82.

Bittnerová, Dana - Moravcová, Mirjam.: 2006 - *Etnické komunity v České společnosti*. Praha: Ermat.

Bittnerová, Dana - Moravcová, Mirjam.: 2008 - *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat.

Brettell, Caroline.: 2000 - Theorizing Migration in Anthropology. The Social Construction of Networks, Identities, Communities and Globalscapes. In: Caroline Brettell, James Hollifield (eds.): *Migration Theory. Talking Across Disciplines*. New York: Routledge. s. 97-135.

Brubaker, Roger.: 2005 - *The "diaspora" diaspora*, *Ethnic and Racial Studies* 28 (1): 1-19.

Moravcová, Mirjam.: 2008 – Kulturní rozměr existence etnických menšin v České republice. In: Bittnerová, Dana, Moravcová, Mirjam, (eds.): *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat.

Botu, Antula - Konečný, Milan.: 2005 - *Řečtí uprchlíci. Kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948 – 1989*. Praha: Řecká obec Praha.

Cironis, Petros.: 2001 - *Akce „Řecké děti 1948“*. Rokycany: Státní okresní archiv Rokycany.

Daniel, Ondřej.: 2009 - Virtuální primordialismus. Transnacionální sítě a kulturní produkce diaspory. In: Klvaňová, Radka, (ed.): *Transnacionalismus*. Brno: Fakulta sociálních studií MU. s. 113-126.

Eriksen, Thomas Hylland.: 2007 - *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha/Kroměříž: Triton.

Eriksen, Thomas Hylland.: 2008 - *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál.

Gellner, Ernest.: 2003 - *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Glick Schiller, Nina - Bash, Linda - Szanton Blanc, Cristina.: 1995 - From Immigrant to Transmigrant. Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly* 68(1): 48-63.

Gupta, Akhil – Ferguson, James.: 1997 - *Anthropological locations. Boundaries and grounds of a field science*. Berkeley: University of California Press. s. 235-256.

Hannerz, Ulf.: 1998 - Transnational Research. In: Bernard, H.R. (ed.): *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*. Walnut Creek: Altamira Press.

Henig, David.: 2009 - Pohledy z druhého břehu: Transnacionalismus, rituál a sociální změna. In: Klvaňová, Radka, (ed.): *Transnacionalismus*. Brno: Fakulta sociálních studií MU. s. 175-192.

Hobsbawm, Eric.: 2009 - *Globalizace, demokracie a terorismus*. Praha: Academia.

Hroch, Miroslav.: 2003 – *Pohledy na národ a nacionalismus*. Čítanka textů. Praha: Sociologické nakladatelství.

Klípa, Ondřej.: 2011 – Diaspora a rozvoj. In: Drbohlav, Dušan, (ed.): *Migrace a rozvoj. Rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd. s. 208–228.

Klvaňová, Radka.: 2009 - Dilemata transnacionálních identit. Nejasné loajality: způsoby přináležitosti a nepatření migrantů v transnacionálních sociálních polích. In: Klvaňová, Radka, (ed.): *Transnacionalismus*. Brno: Fakulta sociálních studií MU. Str. 91-111.

Lévi-Strauss, Claude.: 2012 - *Antropologie a problémy moderního světa*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Mareš, Miroslav - Kopeček, Lubomír - Pečínka, Pavel - Stýskalíková, Věra.: 2004 - *Etnické menšiny a česká politika. Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Moravcová, Mirjam - Nosková, Helena.: 2005 - Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice (Vývoj let 1918 – 2001). In: Bittnerová Dana, Moravcová Mirjam, (eds.): *Kdo jsem a kam patřím*. Praha: Sofis. s. 15–80.

Němcová, Lenka.: 2005 - Identita třetí generace Řeků žijících v České republice. In: Bittnerová Dana, Moravcová Mirjam, (eds.): *Kdo jsem a kam patřím*. Praha: Sofis. s. 335–346.

Newland, K. - Patrick, E.: 2004 - *Beyond Remittances. The Role of Diaspora in Poverty Reduction in their Countries of Origin*. A Scoping Study by the Migration Policy Institute for the Department of International Development.

Safran, William.: 1991 - *Diasporas in Modern Societies. Myths of Homeland and Return*. *Diaspora* 1, no.1: 83-99.

Smith, Anthony.: 2003 – Etnický základ národní identity. In: Hroch, Miroslav, (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství. s. 270–296.

Szaló, Csaba.: 2007 - *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Šatava, Leoš. 2001. - *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha. Cargo Publishers.

Tsivos, Konstantin.: 2011 - *Řecká emigrace v Československu (1948-1968). Od jednoho rozštěpení k druhému*. Praha: Dokořán.

Vertovec, Steven.: 2001 - Transnationalism and Identity. *Journal of Ethnic and Migration Studie*. 27(4): 573-582.

Vertovec, Steven.: 2004 – Migrant Transnationalism and Modes of Transformation. *International Migration Review*. roč. 38, č. 3, s. 970-1001.

Weinar, Agnieszka.: 2010 - Instrumentalising diasporas for development. International and European policy discourses. In: Bauböck, R. - Faist, T., (eds.): *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam: Amsterdam University Press. s. 73–89.

Werbner, Pnina.: 1990 – *Economic Rationality and Hierarchical Gift Economies. Value and Ranking Among British Pakistanis*. *Man*, s. 266–285.

Werbner, Pnina.: 2004 – Theorising Komplex Diaspora: Purity and Hybridity in the South Asian Public Spere in Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. č. 30, s. 895–911.

Použité zdroje:

Dufoix, Stéphane.: 2002 – Genealogie d'un lieu commun „*Diaspora*“ et science sociales. *Actes de l'histoire de l'immigration*. Dostupné na

<http://www.barthes.ens.fr/clio/revues/AHI/articles/preprints/duf.html>

Kostlán, David.: 2008 – *Transnacionalismus*.

http://www.evropskemesto.cz/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=494

Řecká obec Praha.: 2013 - *Úvodní strana*.

<http://www.ropraha.eu/>

Lyceum Řekyň ČR.: 2013 – *O nás*.

<http://www.lyceumrekyn.cz/>

Asociace řeckých obcí.: 2013 – *Úvodní strana, O nás*.

<http://www.arovcr.cz/>

Uhrek, Zdeněk.: 2011 - *Prezentace k přednášce Teorie etnicity*. Plzeň: ZČU Plzeň.

9 RESUMÉ

The Greeks came to the Czech Republic under the gloomy situation in Greece more than 60 years ago. During this period they passed through certain processes of adaptation and integration into the mainstream society. Nevertheless a strong sense of ethnic identity, thus feeling of belonging to their country of origin and a strong sense of awareness of their roots remained ingrained in them. As these feelings they consolidate inside by keeping frequent contact with family and friends in Greece, i.e. through transnational networks, they can be called transmigrates in this respect. The Greeks create and keep family and other forms of social relations across national borders, and through these transnational social fields in support of the Greek consciousness flow cultural capital, ideas and symbols. The Greeks reinforce this ethnic identity inside by keeping the frequent contacts with family and friends in Greece, strong links with the Greek minority in Prague and also by institutions where the members of minority organize together. By the constant practice of Greek culture, Greek language, Greek music and last but not least, traditional Greek cuisine they improve their ethnic identity and belonging to their country of origin. The Greeks feeling and consciousness in Prague is therefore absolute and unquestionable.

In the Czech Republic, the Greeks have been living for a long time and most of them had been born there. They come therefore the long term into contact with the Czechs and Czech space, to which they customized and are able to move there. Their world and their identities are thus formed on the basis of networks of social relations connecting two national states and thus create transnational social field. But it can be expected that the intensity of the Greek ethnic identity will be lower with each generation, but it is not so. In the second generation of Greeks there was some suppression of practicing of Greek culture, which took place within the adaptation, however, the Greek ethnic consciousness and a sense of belonging among them remained. The current third generation of immigrants descendants has socialized into the environment of local and

transnational networks and thus it does not balance from the identity of their ancestors. The Greeks have a strong sense of consciousness of belonging to the Greeks which is transmitted from generation to generation and by their identity they still remain the Greeks.